

Üdvözlét a győzőknek

ESTERHÁZY PÉTER

Wer spricht von Siegen? Überstehn ist alles. Győzést ki emlí? Minden kitartás. – Azonnal ez a sor jutott az eszembe, amikor B. említette ezt a sorozatot, és valóban ennek jegyében írónak soraim, miközben fontos volna a cím is, így egyensúlyozva – természetemnek megfelelően – rezignáltság és lelkesedés közt.

Az ötlet, fölteszem, abból a föltételezésből indult ki, hogy itt valamiféle, „hosszú” közel álló liberális kormányzat leend, ami jó alkalom eltűnődni a hatalom és az értelmiség vagy az író viszonyán, jobb, mert kevésbé triviális, mint a mostani. E pillanatban, május legelején azonban épp minden az MSZP várható győzelméről szól – *ami nem ugyanaz.*

Eufemisztikusan fogalmazva nagy érdeklődéssel várom ezt a választást, azt remélem tőle, hogy megtudok valamit az országról, hogy miféle is ez az ország, milyen az orcája. Mint a lélek mérnöke megvallom, engem meglep ez az MSZP-bumm, elég tanácstalanul nézegetem. Nyilván valami átlátható, kiszámítható világra emlékezteti az embereket, és arra már nem emlékeznek, mert nem érdekli őket, hogy az a világ milyen körülmények közt, milyen erkölcsi-történelmi körülmények közt létezett. Most néha úgy tetszik, mintha az MSZP csak azért jött volna létre, hogy harmincöt év múltán biztosítsa a vértelen hatalomváltást... Mindenesetre, úgy látszik, az embereket nem érdekli a Horn pufajkája. Vagy alig valakit. Engem zavar. Esetleges győzelmük nem baj, nem tragédia, hanem kínos. És azért azt csak remélni lehet, hogy a hatalom közelsége nem hozza elő a régebbi reflexeket. Főként a vidéki elvtársakra gondolva, én még, ha rajtam múlna, kérnék egy kis haladékos, még túl közel... Persze ilyen nincs, széplélekszéd ez. Ha megválasztják őket, akkor megválasztják őket. Nem idegenek, hanem valamelyik szomszédom vagy annak a szomszédja. Akkor tudomásul kell venni, hogy a *magyarok* (bizony hogy kurzív) ezt akarták. Azzal kell együtt élni, aki itt van. Ha minden jól megy, akkor ez olyan, mint a Népszabadság: az ember húzogatja az orrát, és/de van egy viszonylag jó lap.

Ez a helyzet főként az ellenzék kritikája. Hisz' aki kormányzott, annak nem sok esélye volt nem lejártnia magát (azon lehet tündődni, hogy így és ennyire kellett-e, és persze e mértéknek is következménye a helyzet), de az ellenzék lehetett volna okos és szép, és úgy tűnik, nem volt az, nem annyira volt az.

Most érdekes helyzet előtt állunk: vajon megtörténik-e az ún. liberális értelmiség *elemdeefesedése* (szakszó). Tűzönvizen, árkon-bokron át kormánypártinak lenni: ennek van logikája, mégpedig az, hogy immár föl kell hagyni a hatalommal való gépies ellenkezéssel, ez már nem az a hata-

lom, ezt *mi* választottuk, ez a miénk, a mi hatalmunk, ezt főként nem kritizálni kell, nem kellemetlenkedni és nem kelletlenkedni, hanem segíteni. Már ehhez is fűzhetnék megjegyzést (hogy mi segít, mi nem), de azért eddig jól érthető e gondolkodás, az elemdeefesedéshez azonban még hozzátartozik a már teljesen akceptálhatatlan indulat, hogy aki pedig nem így gondolkodik, az hazaáruló, jobb esetben idegen szívű.

Már az nagy dolog volna, ha ebben változás lenne.

Az elemdeefesedés meglehetősen természetes reflex kezdő demokratáknál, akik vagyunk. Úriember pénzről, párt-szimptátiákról nem beszél, de hát legyen én most ama állatorvosi ló, mert hát első adandó alkalommal magamon is megfigyelhettem ezt az elfogultságot. Amikor kipattant a *Fidesz-székházügy*, duzzogtam (alig ment, hogy magamban), mintha én lettem volna az alapító atyák és Lakitelek szelleme együtt, de szórol szóra, vagyishogy a sajtó (!) eltűzolja, rosszindulatúan tálalja (*valóban* – nevetés a karzaton – tendenciósan tetsző gyakoriságok stb.), és egyébként is (!) ez most a legnagyobb probléma?, mit kell ezt annyit csöcsálni, lépünk már túl rajta, a valódi (!) feladatok felé. Csak álltam és bámultam magamat. Nagyon tanulságos eset volt, és nem vagyok benne biztos, hogy ha nincs a sok emdeef-példa, akkor ilyen hamar átlátok magamon (mint szitán).

Itt megjegyzem, kissé csapongva, hogy meglehetősen riasztó számomra az a vehemens és főként differenciálatlan indulat, ahogy egyértelműen SZDSZ-elkötelezettségűek a Fideszről és főként Orbánról beszélnek mostanság. (Nem tartom ilyennek *Eörsi* cikkét az *április végi Narancsban*, noha nagyon éles, és gondolom, a mély-fideszesek őrtjőngenek, pedig csak annyi történt, hogy egy eszdeeszes író tette a dolgát, elgondolkodott ezen-azon; az más kérdés, hogy mennyire és miként van igaza.) Ezt az acsarkodós, automatikus dühöt ismerjük máshonnan, talán a leginkább megvetésre méltó jelensége volt e négy évnek.

Szóval én azt gondolom, hogy az a jó – jó a köznek –, ha vannak, maradnak, akik nem lépnek közel a pártokhoz, mert ha közel lépünk, akkor túlságosan is megértjük őket, megértjük a helytelenségek motivációit, emberi (hi-hi) hátterét, szükségszerűségeit. (Lásd „a kis funkcionárius panaszkodásait” – hajdanán.)

Az ilyen értelmiségit nevezük függetlennek. Legitimítását épp ez a távolság adja, az ebből adódható szemlélet értéke. Többféle veszélye is van: az egyik, hogy az ember belegabalyodik az egyrészt-másrészt se-hal-se-hús langyosságába, pedig a függetlenség egyáltalán nem ilyesmit je-

lent, nem azért van távol a pártoktól, mert róluk ugyanazt gondolja. A függetlennek nagyon is határozott nézetei vannak, lehetnek, és ezeket nem is rejti véka alá. A másik veszély, hogy ha azt gondolja az ilyen ember magáról, hogy a függetlensége valaminő tisztaságot is jelent. Ennek egyik változata az a tévképzet, hogy ő okosabb is mindenkinél, és biztos meg tudja mondani, mi a helyzet.

Ez nincs így, nem tisztább, nem okosabb, nem szűzebb. De és nem is langy. És az azért igaz, hogy ez nem nagy bolt. Irritáló. És azért a függetlenséghez mindig (jól működő demokráciában is) kell egy kis bátorság. Nem sok, de azért kell. Az ilyen ember közvetlenül nem nagyon használható. A politikusok általában jobban kedvelik azokat, akik közelebb vannak, rövid távon valóban több hasznot is hoznak. A hosszú táv homályos műfaj.

Nyilván mindez alkat kérdése is; és ha nagyképűség nincs is, de némi finnyáság tagadhatatlanul van ebben. A finnyáságról tudjuk, viszonylagos, azaz arány kérdése, luxus. Van, amikor megengedheti magának az ember, van, amikor nem. Természetesen már ennek mérlegelésébe belejátszik maga a finnyáság. Minél nagyobb a baj, annál kisebb erre a tér.

És minél kevésbé demokratikus a tér, annál kevesebb a tere a függetlenségnek. Akkor csatlakozni kell. Ez is legitim. Kell hozzá egy párt, melyről azt gondoljuk, hogy a közjót képviseli, és kellene más pártok, melyektől tartunk. Ekkor csatlakozunk a jóhoz, hogy őt győzelemre segítsük (Günter Grass-effektus). Elveszítjük ugyan függetlenségünket (e tiszta hangot – tréfa!), ám mégis a köz javát szolgáljuk, főltéve, hogy a pártunk olyan, amilyen.

E magatartás egyik veszélye éppen ez, hogy az elkötelezettség miatt, a közelségtől rosszul ítéljük meg azt a milyenséget. És egyébként sem látjuk be szívesen, hogy lemondunk (elvileg értelmesen) a függetlenségünkről. Ez feszültséget okozhat – amit aztán előbb-utóbb valakin nyilván leverünk. Az ilyen ember könnyen látja magát áldozatnak és áldozatosnak, aki a közért, a nemzetért, a demokráciáért föláldozza magát; a szerénység gögje és az önsajnálattal pusztító gyerekessége kísért itt.

(Itt szürom közbe – egy baráti beszélgetés nyomán –, hogy én néha szeretném megúszni a demokráciát. Ilyenkor szoktam azt mondani, hogy normális körülmények közt nem kell törődni a politikával, az csinálódik magától, a választott emberek által, hisz' ez úgyis egyre inkább csak technika és így tovább. Esetleg úgy finomítom, hogy figyelni tán még igen, de nem kell résen lenni. Ez, fájdalom, nem igaz, szakadatlan figyelni kell, rémülten résen lenni, nincs mese. Ami mégis elvárható, és most nincs meg, az az, hogy hagyjanak békében, ne másszanak be a szobámba, ne akarjanak tőlem állandóan valamit, ne politizálják át a tévémat, a kultúrát, az életemet, hagyjanak békében, és én majd figyelek, figyelek, figyelek, nem tehetek mást – azaz politizálok, így és csak így, és ez nem kevés –, és ha nagyúri kedvem és kiszolgáltottságom úgy hozza, beszéllek.)

A mostani kormányzimpatizánsok nehezen értik meg, hogy azok, akik kritizálják a kormányt vagy a környüállá-

sokat, azaz, mondjuk így, ellenzékiek, azok egyáltalán nem biztos, hogy az ellenzéki pártokhoz is kötődnek. (Ez most majd könnyedén fölfogható lesz.) Az ellenzékiiség, szerintem, természetes értelmiségi állapot. Ez most (főltéve stb.) is így lesz. Legföljebb nehezebb. Minél intelligensebb a hatalom, ez annál nehezebb (igaz, ilyen mértékben érdektelenebb is). Remélhetőleg egyre nehezebb lesz, egyre kényelmetlenebb. Mert egyre inkább kitetszik a kritika önkritika jellege. Ebből a szempontból egy proletárdiktatúra ideális, azokhoz semmi közünk. De ehhez a mostani koalíciós kormányhoz van, akkor is, ha éppenséggel nem rá szavaztunk; ez alig számít valamit.

Az idő haladtán ez a vezetés egyre kevésbé volt rokon-szenves (satöbbi!), könnyű volt ellene mondani. Az ún. liberális értelmiség most fog vizsgálni, és persze a liberális politika is, a politikusok. Hisz' eddig alig érte kritika őket. Megjegyzem, amikor érte, akkor a legnemesebb nép-nemzeti hagyományok szerint, izomból megsértődtek...

Ez a koalíció talán csak a kezdő kommunistákhoz hasonlíthatóan volt értelmiséggelenes, pontosabban az értelmiséget, amellyel szóba kívánt állni, leszűkítette többé-kevésbé egy baráti körre, mindenki más gyanúsának és egyre inkább annak számított. Ez vezetett egészen le, le a Parabolá-szintig, nevesincs alakok grasszálásáig, és ezért a névő-ért igenis felelős az értelmiség eme része, még ha talán mondogatják is, hogy nem egészen ilyen lovat akartak, de nem is nagyon mondogatják. Bizony – hogy az egyszer már be nem vált kifejezéssel éljek –, drága kollégák.

Azon nem nagyon érdemes már tűnődni, hogy mi lett volna, ha nem így lett volna, elejét lehetett volna-e venni ennek a széjjelésnek, vagy ez szükségszerű volt. Hogy mit lehet vele kezdeni, azt nem nagyon tudom. Mert nem tudom, hogy az ország ketté van-e esve. Megint ott tartunk, az orcánál.

Avval számolnunk kell, hogy most majd barátaink újabb csoportját veszítjük el. Illetve ez így túl drámai fogalmazás, meg már a nagy vereségek lezajlottak. Van egy triviális hányad: karrier, hatalom, pénz. De van, ami nem az, és nem is kéne úgy zajlania, mint eddig. A politikusnak mások a szempontjai, mint a klasszikus értelmiséginek. Más a felelőssége is. („A hatalom legszebb arca a felelősség. A hatalom igazi súlya a felelősség súlya.”) Másokat kérdez, másokat válaszol. Már ez ok egy kis elhidegüléshez, kis zavarhoz. De emiatt még nem kéne összeveszni, összekapni, nem kéne átmenni az utca másik oldalára. (Látalak, volt barátom. Bár lehet, hogy ott volt dolgod, az ún. másik oldalon...) Lehetne megértést tanúsítani. Megértésből persze nem ácsolható barátság, tehát veszteségek lesznek, de nem mindegy, milyenek. A politikusok iránti tartózkodásunknak tartalmaznia kell a tiszteletünket is. Ez nem a személyeknek jár – ő, örök, magyar gazsula! –, hanem annak a bonyolult, fontos és nélkülözhetetlen tevékenységnek, mely maga a politika.

A gyűlölködés nem szükségszerű, ha érdekeink és estéink nem esnek is egybe. Hát majd kiadja magát...

Minden nagyon szép, minden nagyon érdekes – és alig valamivel vagyok megelégedve. Üdvözlét.